

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Izhaja dnevno razen nedelj in praznikov.

LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Cene oglasov po dogovoru. Rokopisi se ne vračajo.

Naročnina: Zedinjene države (raven Chicago) in Kanada \$3 na leto, \$1.50 na pol leta in 75c na tri mesece; Chicago in inozemstvo \$4.50 na leto, \$2.25 na pol leta, \$1.13 na tri mesece.

Naslov na vas, kar ima stik s listom:

"PROSVETA"

2657 So. Lawndale Avenue, Chicago, Illinois.

"THE ENLIGHTENMENT"

Organ of the Slovene National Benefit Society.

Issued daily except Sunday and Holidays.

Owned by the Slovene National Benefit Society.

Advertising rates on agreement.

Subscription: United States (except Chicago) and Canada \$3 per year; Chicago and foreign countries, \$4.50 per year.

Address:

"PROSVETA"

2657 So. Lawndale Avenue, Chicago, Illinois.

Telefon Lawndale 4635.

Chicago 21

Datum v oklepaju n. pr. (Maja 30—18) poleg vsakega imena in naslova pomeni, da vam je s tem dnevom potekla naročnina. Ponovito jo pravečasnno, da se vam ne ustavi list.

POLITIČNA FILOZOFIJA CENTRALNIH SIL.

V Nemčiji in avstro-ogrski monarhiji je še vedno uveljavljen fevdalni sistem kljub državnemu parlamentu in deželnim zborom. Kronani vladar je vse, kar on potrdi, je sprejeto, kar on zavrže, je odklonjeno. Pri vsakem važnem vprašanju odloči cesarjeva volja, pravzaprav dvorna kamarila, obstoječa iz najbolj nazadnjaških knezov, vojvod, nadvojvod in grofov, ki ima odločujočo besedo na dvoru. Avstrijska višja in nižja zbornica lahko sprejmeta postavbo soglasno, toda postava ostane odklonjena, če dvorna kamarila zaukaže cesarju, da jo ne podpiše. In če parlament radi takega postopanja postane preveč glasan, ga cesar po znanem in zloglasnem paragrafu štirinajst v ustavi pošlje domov in cesar vlada neomejeno kot ob času, ko v črnožolti monarhiji niso imeli ustave. Vladna forma v Avstro-Ogrski je skoraj ravnotaka, kot je bila pred letom 1848. Parlament ni drugega kot okras, s katerim so olupili črnožolto monarhijo, da ljudje, ki ne poznajo avstro-ogrskih razmer ali so tako topi, da jih ne razumejo, verjamejo, da je avstro-ogrška monarhija ustavna država. Če so kje odnehali fevdalci, niso tega storili, ker privoščijo narodom v Avstriji več svobode, ampak ker je to tirjal neizprosno razvoj industrije in produkcije. V vseh upravnih svetih velikih korporacij sede grofi, baroni in knezi. Predsedniki takih korporacij so plemenitaši. Knezi Švarencbergi in Vindišgreči so veleindustrijalci, ki lastujejo opekarne, žganjarne, pivovarne in druge tovarne. Njih posestva merijo na tisoče in tisoče oralov zemlje in ljudje, ki živijo v bližini njih posestev, so navadni podložniki. Ogromna so tudi fidejkomisna posestva plemenitašev v Avstriji, ki jih podeduje rod za rod.

V Nemčiji ni prav nič boljše. Tam je dva in dvajset kronanih vladarjev, ki nosijo razna fevdalna imena: grof, vojvoda, nadvojvoda, knez, kralj in kajzer. Vladna mašina je sestavljena iz zveznega sveta ali senata in državnega sveta ali parlamenta. Senat ali zvezni svet šteje 61 članov in te imenujejo državne vlade. V tem senatu sede fevdalci ali pa silno nazadnjaški ljudje, kajti vlada imenuje v senat le take ljudi, na katere se lahko zanese. Forma vlade v Nemčiji je malo drugačna od Avstro-Ogrske, v bistvu je pa skozinsko nazadnjaška in fevdalna kot v črnožolti monarhiji.

Dogodki v tej vojni dokazujejo, da skušajo kronani vladarji v centralnih državah ne le ohraniti sedanjo formo vlade, ampak jo skušajo še vtrditi, da se narodom ne bo lahko otresti "modrokrvnih" pijavk, ki imajo edine zasluge, da so potomci nekdanjih roparskih vitezov.

Habsburški Korl je to resnico povedal v teh dneh s par besedami v adresi na rumunskega kralja:

"To je čas, v katerem morajo biti kralji drug z drugim."

Seveda ni ta fraza nova. Pred trinajstimi leti je grof Černin rabil ravno to frazo, ko je hotel ustanoviti zvezo treh cesarjev: kajzerja, ruskega carja in cesarja črnožolte monarhije, da bi vladali vso Evropo in se kasneje navalili s svojimi armadami in brodovji na republike zunaj Evrope.

Pred izbruhom svetovne vojne, tako je poročala depeša, je kajzer svaril svojega "bratranca" — ruskega carja in pri tem svarilo se je poslužil podobne fraze. Dogodki potrjujejo, da je ruski car odklonil povabilo, habsburški Korl je pa rajše postal vazal nemškega kajzerja, da lahko v krvi vtopi klic narodom v avstro-ogrski monarhiji po odpravi fevdalizma. Korl si pač misli: boljše je biti podložni kralj kot kralj brez krone in zemlje. Po svojem mišljenju sodi tudi rumunskega kralja in je apeliral nanj, da se pridruži organizaciji kraljev in pomaga streti ljudsko gibanje za izvojevanje demokracije.

Habsburški Korl je s tem apelom na rumunskega kralja vrgel od sebe masko. Očitno je povedal, da vodi vojno v korist kraljev in da bodo narodi v avstro-ogrski monar-

hiji še bolj zasluženi in zatirani, če zmaga centralne sile. Združil se je z nemškim kajzerjem, največjem ljudskim sovražnikom, da potlači gibanje Jugoslovancev in Čehov za združenje v samostojni demokratični državi. Naredil je načrt, da češki narod še bolj razdeli, del Jugoslovancev pa izroči madžarski fevdalni kasti, da ga izkorišča po betjarski metodi.

Kralj Korl je dejal: "To je čas, v katerem morajo biti kralji drug z drugim."

Temu nasprotno pravimo: Čas je tu, ko morajo narodi, ki živijo v Ameriki, podpirati Združene države in njene zaveznike, ki se bojujejo za svetovno demokracijo. In če bo ta podpora krepka, ni čas daleč, ko bodo kronani vladarji centralnih sil drug z drugim na potu na otok St. Heleno, če od njih podjarmljeni narodi že preje ne bodo strgali fevdalnih verig in jih poslali v ječo — ali na vešala.

Z.

DOPISI.

Bear Creek, Mont. — Ako bi vi, brat urednik, delali med priprostim ljudstvom, potem bi šele spoznali, kaj so pravi vzroki avstrijskanstva in nemščanstva. (Uredniki Prosvete živijo tudi sedaj med priprostim ljudstvom, ker so tudi sami priprosti ljudje, kot vsi drugi slovenski delavci. Zato pa poznajo tudi vzroke avstrijskanstva ravno tako dobro, kot vsako drugo. Uredniki Prosvete so delali v raznih industrijah in rudnikih širom ameriške Unije, zato so jim razmere med našim narodom v Ameriki prav dobro znane. Znanje so nam toliko bolj, ker imamo lastne izkušnje iz različnih naselbin, pa vemo, da je po nekaterih naselbinah prav malo avstrijskanstva, po nekaterih zopet več, kar je odvisno od društvenega življenja v naselbinah. Kjer je bilo nekaj aktivnih naprednih ljudi, tam so takoj ustanovili tudi napredna izobraževalna društva, ki so skrbela za širjenje izobrazbe v naselbinah. V takih naselbinah je danes prav malo avstrijskanstva. Mnogo več ga je pa v krajih, kjer ni prodrli napredni duh in so ljudje črpali svo hrano iz klerikalno avstrijskanških listov. (Op. ured.). Po mojem prepričanju komaj 50 odstotkov naročnikov lista prebere "cajtenge" samo na polovico, 40 odstotkov pregleda povsem samo prvo stran, prečita pa samo "ta debele pušabe," za drugo čtivo mu ni mar. Čul sem močakarja, ki je ljudem tolmačil neko poročilo v listu popolnoma v nasprotnem smislu, kot ga je imelo poročilo. Po mojem mnenju komaj 10 odstotkov naročnikov razume, kar čita. Večkrat imamo poslušati te ljudi, kako se zgražajo nad vsem, kar je protiaustrijskega ali protinemškega in zakaj? Zato, ker ne razumejo, kar čitajo, ker se iz čitanja ničesar ne nauče. Ti ubogi, omejeni ljudje tlačijo vse v eno vrečo: slovenskega kmeta in habsburškega Karla; zato, ker ne vidijo razlike med slovenskim rekrutom in nemškim princem. Kadar je izdana kakna naredba proti nemški ali avstrijski avtokraciji, proti splošnemu sistemu kajzerjeve države, potem si ti reveži domisljajo, da se tiče njih, da so naredbe naperjene njim: "Le pogledite, kako je ta 'kontra' proti nam," zdičujejo v svojih suženjskih sreih. "Niti slovensko nam ne bodo pustili govoriti ker smo Avstriji!" in drugo tako javkanje čujete od njih vsaki priliki, kadar jih mora poslušati. Mnogo takih besed, ki so izraz ljudske nevednosti, bi morali poslušati, če bi živeli med to priprosto maso.

Čul sem delavca, ki se je izrazil: "Ali bi ne bilo 'fajn,' če bi Nemci in Avstrija vse 'gvinale' in druge prav pošteno zblila?" in druge prav pošteno zblila? In pri tem je mene prav pomenljivo pogledal, češ, kaj mu bom jaz odgovoril. Ker sem izprevidel, da bi pregovarjanje z njim ne pomagalo dosti, ker bi me sploh ne razumel, sem se raje odstranil od njega, pa naj sanja o "miru božjem" pod kajzerjevo vrvostvom. Te vrste ljudje vidijo vsak, najmanjši madež v tej deželi za velikanski državni in družabni greh, pri tem pa prav nič ne pomislijo na korupcije v Avstriji, tu živijo, kakor se ljudem spodobi, tam so živeli, kot mali, ponižni sužnji; ako bi prišli že k pameti, bi jih bilo sram njihove lastne osebe, ki se je obnašala še kot pravi "zelenjak" ob prihodu v Ameriko. Sedaj, ko so se taki ljudje nekoliko "amerikanizirali," ko imajo za seboj že nekoliko izkušenj, sedaj bi bi

že skrajni čas, da izbijajo iz svojih trdih buč še tiste sledove "zelenjastva," tisto ljubezen za ofcielno habsburško Avstrijo, pod katero se niso niti zavedali, da so ljudje, nego čisto navadni podložniki avstrijskega cesarja, kar so v resnici tudi bili. Zakaj vrata takih ljudi prihajajo v Ameriko, če je pa Avstrija tako "all right?" Zakaj se niste vrnili takoj prvi dan vašega prihoda v Ameriko nazaj v blaženo Avstrijo, ko ste videli, da se da v Avstriji živeti vse lepše? Kajne, tam vas ni nihče preziral; gosposka po avstrijskih "kancelijah" je občevala z vami prav po "bratsko" in državni in drugi uradniki so vas ogovarjali prijateljsko, ker so vas smatrali sebi enako vredne ljudi (t). Ali ni bilo tako? Ameriški "škrice" pa vas gledajo čez ramo in vas zaničujejo in občejuje z vami, kot z manj vrednimi ljudmi. Ti veš, in vsakdo lahko ve, kdor ima kolikšna izkušnja iz stare domovine, da je ravno narobe. Tu se z ljudstvom postopa naravnost vljudno po vseh uradih. Seveda, če je človek "neumen kot noč," se mu ne bo nihče klanjal, razven morda kdo v norišnici. Ljudje, ki so valjedi beže pribežali iz Avstrije in prišli v to deželo, da si izboljšajo življenjsko eksistenco, kar se jim je tudi posreželo, kajti v nasprotnem slučaju bi gotovo že odpotovali v kraj, od koder so prišli, pa še kljub temu blagujejo državo, ki je prizidejala ljudstvu toliko gorja, a Ameriko, ki jih je sprejela v svoje zavetje, pa zapostavljajo in jo nekako prezirajo, ne zaslužijo drugega, kot da se jih pošlje v norišnico in če tam zdravniki spoznajo, da so možgani takih ljudi neozdravljivi, naj se jih za dobo vojne internira, po vojni pa naj se jih pošlje nazaj v deželo kjer so bili rojeni. Tak ljudje naj nikar ne mislijo, da jih bodo domači sprejeli z odprtimi rokami, ko bodo izvedeli, da so se v Ameriki potegovali za Avstrijo. Rojčkom v domovini bodo dobrodošli le tisti ameriški Slovenci, ki so jim za časa bivanja v tej deželi pomagali voditi boj za osvoboditev slovenskega naroda izpod avstrijske nemške avtokracije. Avstrijskante pa bodo smatrali za skebe v narodnem gibanju in ta pečet jih bo spremljal skozi vse njihovo življenje; in avstrijskante niso nič drugega, kot čisto navadni skebje, ki so se udinjali morda nevede, ker so duševno silno omejeni, v službo avtokracije. Nihče ne trdi, da je Amerika ideal v vseh ozirih; tudi tu so se in se še dogajajo nerednosti in pomanjkljivosti, ki jih je pa vlada tekom sedanje vojne že precej iztrebila. Ampak pozabiti ne smemo, da so vsi ameriški uradniki izvoljeni od ljudstva in so mu za svoje delovanje tudi odgovorni. Od ljudstva pa je odvisno, kake moke hoče poslati v razne urade. Če izvolijo ljudi, ki jim je v prvi vrsti mar njihova osebna korist, je to krivda ljudstva, oziroma volilcev, ker niso znali misliti takrat, ko so podčrtali glasovnice. Kadar bodo ljudje politično zreli, da bodo znali ločiti dobro od slabe, tedaj izginejo tudi take reči. Ljudje, ki so "narejeni" po enakem kopitu, kot naši avstrijskante, so glavna podlaga korupcije v političnem življenju.

Kake ugodnosti pa so imeli naši avstrijskante v avstrijski armadi? Ali so vas božali in spoštovali z vami kot ljudmi? Toliko pozabljivi menda vendar niste, da ne bi vedeli, da ste bili predmet največjemu zaničevanju od strani častnikov, podčastnikov in "fajtarjev," da ste imeli samo 6 do 8 krajecev na dan plače. Ako bi ti ljudje čitali naše napredne liste nekoliko pazljiveje, brez strasti in sovraštva, pa bi

kmalo spoznali, da Amerika ni napovedala vojne Avstriji zato, da uniči avstrijske narode, nego da jih osvobodi, da jim da priliko uživati tisto svobodo, ki kot ljudem pripada. Tudi Čehi, ne samo v Ameriki nego tudi v Avstriji, to vedo vsi napredni Slovenci v Ameriki in tudi veliki del našega naroda v stari domovini; čitali smo poročila, da so Slovenci in Čehi pri demonstracijah, ki so se vršile v Pragi, Ljubljani in drugih slovanskih mestih, kričali: "Živijo Wilson, živel entente!" Zakaj so množice imenovali "Wilsonovo ime"? Zato, ker vedo, da je od ameriške in zavezniške zmage odvisna usoda habsburške monarhije in osvobodjenje slovanskih in drugih narodov izpod avstrijske in nemške tiranije. Seveda, naši avstrijskante ne vedo tega; zanje bi bila najboljša šola, če bi jih mogli poslati v Avstrijo sedaj vsaj za mesec dni, in potem se bi jim dala prilika, da se zopet povrnejo v Ameriko in jaz sem prepričan, da bi postali aktivni boreci proti avtokraciji centralnih sil. Spoznali bi, da Amerika ni napovedala vojne avstrijskemu ljudstvu, ali izseljenec avstrijskih narodov v Ameriki, nego dunajski avtokratični Avstriji, ki je poslušna dekla kajzerjeve pruske militaristične mašine. Ako v tej vojni vzame vrh Viljeme, Karle, Hindenburga, Ludendorffa, sistem tajne diplomacije in druge stebre avtokracije, naj vam nikar ne bo žal zanje, kajti ljudstvo ne bo z njimi prav nič izgubilo, pač pa si bo pridobilo več pravice, ki si jih sedaj laste vladarji po milosti božji, ki smatrajo ljudstvo za svojo lastnino, s katerim lahko počno kar hočejo. Prav lahko bomo živeli brez njih in tedaj šele bo prišlo drugačno življenje tudi v naši stari domovini.

Dobe se med nami tudi ljudje, ki vidijo odrešenje delavstva edino le v Nemčiji; ti ljudje so udarjeni s pravo duševno slepoto. Kdor do danes še ni spoznal kako je nemško delavstvo izdalo ruski proletarijat in pomagalo kajzerju uničiti sadove ruske revolucije, ta je slep in gluhi in mu je brezupno odgovarjati na njegove puble fraze.

Ko sem bil še v stari domovini, so nam vedno dopovedovali, da so Nemci najkulturnejši narod na svetu, da so ekonomske razmere nemškega delavstva najboljše v vsej Evropi, da, na vsem svetu; vse se je vrtilo po znanem geslu: "Deutsch ueber alles." To je bila dobro premisljena propaganda vsenemstva in načrte za tako propagando so delali militaristi v Berlinu, ker so se že pred leti pripravljali na to vojno, kajti že pred leti so sanjali, da je Nemčija poklicana za vladarico sveta. Kot nekoč Napoleon, sanjajo danes Nemci o silnem nemškem cesarstvu, ki bo obvladalo vse svet. Napoleon je bil za Slovence toliko boljši, da je dal našemu narodu takoj nekaj pravice, ustanovil slovenski list in poskušal deželo gospodarsko povzdigniti. Pod Napoleonovo vlado so postali Slovenci ravnopravni in ako bi slovenske pokrajine ostale pod njegovo vlado dalj časa, bi slovenske dežele izgledale danes drugače, kot v resnici izgledajo in narod bi stal na visoki stopinji kulture. Tako pa so dobile naše dežele nekaj nemški fevdalni knezi, ki so odrekli ljudstvu vsake pravice; ljudje so jim bili dobri le za tlako, vojake in za dajanje desetine. Ta čut, čut gospodarjev nad drugimi narodi je ostal nemškemu fevdalcem, avtokratom in militaristom do danes.

Res je, da se je Nemčija razvijala kot industrialna država zelo hitro in razume se, da je bilo tudi precej dela in boljši zaslužek, kot pa v industrijsko slabo razviti državah. Nemčiji je ravno njena razvita industrija pomagala, da se je pripravljala na vojno že večje število let, ker so hoteli s pomočjo vojne gospodarsko in politično uničiti druge konkurenčne države. Toda delavstvo v Angliji je bilo boljše plačano, kot pa delavstvo v Nemčiji. Tudi francosko ljudstvo ni bilo na slabšem od nemškega; ameriškega menda ni vredno omenjati, kajti vsakdo lahko ve, da so življenjske razmere ameriškega delavstva najboljše na svetu.

Nemčija liče vire za razvijanje svoje industrije, zato je treba okupirati kraje, ki so bogati rudnin, iskati odprta pota na morje in napravljati razne države s pomočjo vojne sile odvisne od Nem-

čije. Ta taktika se je Nemčiji kdaj posrečila z Rusijo, katero je razelila v večje živelce "neodvisnih" držav, v resnici so pa le nemške province pod vlado nemških vojaških diktatorjev. Kakšen bo izid te borbe, je danes še težko priseti. Toda eno je gotovo: dokler ne bo poražena avtokracija, toliko časa ne bo svetovnega miru in govorice o osvoboditvi proletarijata so prazne fraze vseh tlej, dokler bodo pruski militaristi odločali o usodi več kot polovice Evrope.

Rusko delavstvo je poskušalo pridobiti nemške vojake, bivše delavce na svojo stran; ravno to so poskušali tudi Fini; kaj so oprali? Nič, kajti nemški generali, če dobili zanesljive čete, ki so ljube na ruske in finske delavce, a delavci v Nemčiji in njihovi zastopniki v državnem zboru močje, razven če se tu in tam čuje od njih kak slaboten protest; manjšinski socialisti pa nimajo tiste moči, da bi mogli napraviti dovolj močan moralen pritisk na nemške vladne kroge za spreminitev nemške militaristične osujevalne politike. Nemški proletarijat, zastopan v večinski stranki, pomaga danes pruskemu junkerstvu zaslužiti delavstvo drugih dežel; to je fakti, ki se ga ne da več utajiti. Te ljudi menda danes ne morete več imenovati "zavedno nemško delavstvo"; zavedni so že, in sicer junkersko zavedni.

"Barbarski" ruski mušiki in delavci v uniformah so ponujali spravo miru, ne kajzerju, nego nemškemu ljudstvu. Ali se je to nemško ljudstvo odzvalo? Ljudstvo ne, ampak kajzerjeva tajna diplomacija je prišla in se pogajala z Rusi. Ko bi nemški proletarijat posmemal vzgled ruskega ljudstva in postal svojega kajzerja magari v Sibirijo, bi bil danes mir in sicer demokratičen mir. Rusija kot Nemčija bi bili prijateljski držav in potem bi se lahko reklo, da je vojno končal zavedni mednarodni proletarijat. Toda nemško delavstvo ni razumelo svoje zgodovinske naloge ter gre še dalje v boj čez drin in strn za junkerje in kajzerja. Pojdite k vragu s tako zavednostjo nemškega delavstva.

Uredništvu pa priporočam, naj našim avstrijskantom označi s kar najbolj velikimi črkami in le z nekoliko besedami, (kajti ti ljudje se nočejo truditi, da bi čitali dalje) poročila ali kake članke razliko med Avstrijo, kot državo in njenimi narodi, ter razliko med ofcielnim Nemčijo in nemškim ljudstvom, ki kljub ljubezni do kajzerja silno trpi vsled vojne in je skoro že popolnoma izčrpano. Ker so avstrijskante, kar se tiče razuma, slabši od šolarcev, naj bi se uvedli v liste zanje takile stavki, katere bi se morali učiti na pamet: "Avstrijska vlada s Karlom na čelu in avstrijski narodi ni eno in isto; prvi so zato, da v kaznujejo, drugi pa morajo brezpogojno ubogati." — "Avstrijskega jezika ni; če kdo trdi v Avstriji, da je slovenski jezik avstrijski, ga zapro valed veleizdaje, kajti avstrijski uradni jezik je nemški." — Razlika med ofcielnim Avstrijo in slovenskim narodom v domovini je tolika, kot med oboestnim roparjem in mirnim, poštenim potnikom." — "Razlika med nemškim in ruskim proletarijatom je taka, kot med zahajajočim in vzhajajočim solncem." — "Boj demokracije z avtokracijo si lahko predstavljaj na naših kot da jutranja zarja razlina nočno meglo." Take in podobne izraze bi morali priobčevati na prvi strani in jaz sem prepričan, da bi jih veliko pričelo misliti, ki so danes še največji nazadnjaki, prepognjeni s starokrajsko avstrijskantsko vzgojo.

J. Nick.

VLADA BO DIRIGIRALA NAJEMANJE DELAVCEV.

Washington, D. C. — Odleži bo vlada najela vse delavce, ki jih potrebujejo v vojni industriji. Po potrebi bodo zvezne poslovalnice najemale delavce. Odredba stopi v veljavo s petnajstim julijem.

IZ CAMP GRANTA ODIDE 1.081 MOŽ V FLORIDO.

Camp Grant, Ill. — 1.081 moških so dospeli pred kratkim v Camp Grant, odidejo v Camp Joseph E. Johnston, Jacksonville, Fla. Petdeset novincev pojde v Camp Meigs, Washington, D. C. 2.500 moških bo odposlanih v Camp Custer.

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Izhaja dnevno razen nedelj in praznikov.

LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Cene oglasov po dogovoru. Rokopisi se ne vračajo.

Naročnina: Zedinjene države (Ivan Chicago) in Kanada \$5 na leto, \$1.50 za pol leta in 75c za tri mesece; Chicago in inozemstvo \$4.50 na leto, \$2.25 za pol leta, \$1.13 za tri mesece.

Naslov na vas, kar ima stik s listom:

"PROSVETA"

2857 So. Lawrence Avenue, Chicago, Illinois.

"THE ENLIGHTENMENT"

Organ of the Slovene National Benefit Society.

Issued daily except Sunday and Holidays.

Owned by the Slovene National Benefit Society.

Advertising rates on agreement.

Subscription: United States (except Chicago) and Canada \$5 per year; Chicago and foreign countries, \$4.50 per year.

Address:

"PROSVETA"

2857 So. Lawrence Avenue, Chicago, Illinois.

Telefon Lawrence 4635.

Chicago 21

Datum v oklepaju n. pr. (Maja 30—18) poleg vsakega imena in naslova pomeni, da vam je s tem dnevom potekla naročnina. Ponovito jo pravočasno, da se vam ne ustavi list.

POLITIČNA FILOZOFIJA CENTRALNIH SIL.

V Nemčiji in avstro-ogrski monarhiji je še vedno uveljavljen fevdalni sistem kljub državnemu parlamentu in deželni zborom. Kronani vladar je vse, kar on potrdi, je sprejeto, kar on zavrže, je odklonjeno. Pri vsakem važnem vprašanju odloči cesarjeva volja, pravzaprav dvorna kamarila, obstoječa iz najbolj nazadnjaških knezov, vojvod, nadvojvod in grofov, ki ima odločujočo besedo na dvoru. Avstrijska višja in nižja zbornica lahko sprejmeta postavbo soglasno, toda postava ostane odklonjena, če dvorna kamarila zaukaže cesarju, da jo ne podpiše. In če parlament radi takega postopanja postane preveč glasan, ga cesar po znanem in zloglasnem paragrafu štirinajst v ustavi pošlje domov in cesar vlada neomejeno kot ob času, ko v črnožolti monarhiji niso imeli ustave. Vladna forma v Avstro-Ogrski je skoraj ravnotaka, kot je bila pred letom 1848. Parlament ni drugega kot okrasek, s katerim so olepšali črnožolto monarhijo, da ljudje, ki ne poznajo avstro-ogrskih razmer ali so tako topi, da jih ne razumejo, verjamejo, da je avstro-ogrska monarhija ustavna država. Če so kje odnehali fevdalci, niso tega storili, ker privoščijo narodom v Avstriji več svobode, ampak ker je to tirjal neizprosno razvoj industrije in produkcije. V vseh upravnih svetih velikih korporacij sede grofi, baroni in knezi. Predsedniki takih korporacij so plemenitaši. Knezi Švarenbergi in Vindišgreči so veleindustrijalci, ki lastujejo opekarne, žganjarne, pivovarne in druge tovarne. Njih posestva merijo na tisoče in tisoče oralov zemlje in ljudje, ki živijo v bližini njih posestev, so navadni podložniki. Ogromna so tudi fidejkomisna posestva plemenitašev v Avstriji, ki jih podeduje rod za rod.

V Nemčiji ni prav nič boljše. Tam je dva in dvajset kronanih vladarjev, ki nosijo razna fevdalna imena: grof, vojvoda, nadvojvoda, knez, kralj in kajzer. Vladna mašina je sestavljena iz zveznega sveta ali senata in državnega sveta ali parlamenta. Senat ali zvezni svet šteje 61 članov in te imenujejo državne vlade. V tem senatu sede fevdalci ali pa silno nazadnjaški ljudje, kajti vlada imenuje v senat le take ljudi, na katere se lahko zanese. Forma vlade v Nemčiji je malo drugačna od Avstro-Ogrske, v bistvu je pa skozinsko nazadnjaška in fevdalna kot v črnožolti monarhiji.

Dogodki v tej vojni dokazujejo, da skušajo kronani vladarji v centralnih državah ne le ohraniti sedanjo formo vlade, ampak jo skušajo še vtrditi, da se narodom ne bo lahko otresti "modrokrvnih" pijavk, ki imajo edine zasluge, da so potomci nekdanjih roparskih vitezov.

Habsburški Korl je to resnico povedal v teh dneh s par besedami v adresi na rumunskega kralja:

"To je čas, v katerem morajo biti kralji drug z drugim."

Seveda ni ta fraza nova. Pred trinajstimi leti je grof Černin rabil ravno to frazo, ko je hotel ustanoviti zvezo treh cesarjev: kajzerja, ruskega carja in cesarja črnožolte monarhije, da bi vladali vso Evropo in se kasnejše navalili s svojimi armadami in brodovji na republike zunaj Evrope.

Pred izbruhom svetovne vojne, tako je poročala depeša, je kajzer svaril svojega "bratranca" — ruskega carja in pri tem svarilo se je poslužil podobne fraze. Dogodki potrjujejo, da je ruski car odklonil povabilo, habsburški Korl je pa rajše postal vazal nemškega kajzerja, da lahko v krvi vtopi klic narodov v avstro-ogrski monarhiji po odpravi fevdalizma. Korl si pač misli: boljše je biti podložni kralj kot kralj brez krone in zemlje. Po svojem mišljenju sodi tudi rumunskega kralja in je apeliral nanj, da se pridruži organizaciji kraljev in pomaga streti ljudsko gibanje za izvojevanje demokracije.

Habsburški Korl je s tem apelom na rumunskega kralja vrgel od sebe masko. Očitno je povedal, da vodi vojno v korist kraljev in da bodo narodi v avstro-ogrski monar-

hiji še bolj zasluženi in zatirani, če zmaga centralne sile. Združil se je z nemškim kajzerjem, največjem ljudskim sovražnikom, da potlači gibanje Jugoslovanov in Čehov za združenje v samostojni demokratični državi. Naredil je načrt, da česki narod še bolj razdeli, del Jugoslovanov pa izroči madžarski fevdalni kasti, da ga izkorišča po betjarski metodi.

Kralj Korl je dejal: "To je čas, v katerem morajo biti kralji drug z drugim."

Temu nasprotno pravimo: Čas je tu, ko morajo narodi, ki živijo v Ameriki, podpirati Združene države in njene zaveznike, ki se bojujejo za svetovno demokracijo. In če bo ta podpora krepka, ni čas daleč, ko bodo kronani vladarji centralnih sil drug z drugim na potu na otok St. Heleno, če od njih podjarmljeni narodi že preje ne bodo strgali fevdalnih verig in jih poslali v ječo — ali na vešala.

Z.

DOPISI.

Bear Creek, Mont. — Ako bi vi, brat urednik, delali med priprostim ljudstvom, potem bi šele spoznali, kaj so pravi vzroki avstrijskosti in nemščutstva. (Uredniki Prosvete živijo tudi sedaj med priprostim ljudstvom, ker so tudi sami priprosti ljudje, kot vsi drugi slovenski delavci. Zato pa poznajo tudi vzroke avstrijskosti ravno tako dobro, kot vsakdo drugi. Uredniki Prosvete so delali v raznih industrijah in rudnikih Amerike, zato so jim razmere med našim narodom v Ameriki prav dobro znane. Znanje so nam toliko bolj, ker imamo lastne izkušnje iz različnih naselbin, pa vemo, da je po nekaterih naselbinah prav malo avstrijskosti, po nekaterih zopet več, kar je odvisno od družbenega življenja v naselbini. Kjer je bilo nekaj aktivnih naprednih ljudi, tam so takoj ustanovili tudi napredna izobraževalna društva, ki so skrbela za širjenje izobrazbe v naselbini. V takih naselbinah je danes prav malo avstrijskosti. Mnogo več ga je pa v krajih, kjer ni prodrl napreden duh in so ljudje črpali svo hrano iz klerikalno avstrijskantskih listov. (Op. ured.). Po mojem prepričanju komaj 50 odstotkov naročnikov lista prebere "cajtenge" samo na polovico, 40 odstotkov pregleda povsem samo prvo stran, prečita pa samo "ta debele puštabe," za drugo čtivo mu ni mar. Čul sem močakarja, ki je ljudem tolmačil neko poročilo v listu popolnoma v nasprotnem smislu, kot ga je imelo poročilo. Po mojem mnenju komaj 10 odstotkov naročnikov razume, kar čita. Večkrat imamo poslušati te ljudi, kako se zgrajajo nad vsem, kar je protiaustrijskega ali protinemškega in zakaj? Zato, ker ne razumejo, kar čitajo, ker se iz čitanja ničesar ne nauče. Ti ubogi, omejeni ljudje tlačijo vse v eno vrečo: slovenskega kmeta in habsburškega Karla; zato, ker ne vidijo razlike med slovenskim rekrutom in nemškim princem. Kadar je izdana kaka naredba proti nemški ali avstrijski avtokraciji, proti špijonaznemu sistemu kajzerjeve države, potem si ti reveži domisljajo, da se tiče njih, da so naredbe naperjene njim: "Le pogledite, kako je ta 'kontra' proti nam," dihujejo v svojih suženjskih sreih. "Niti slovensko nam ne bodo pustili govoriti ker smo Avstrijci!" in drugo tako javkanje čujete od njih vsaki priliki, kadar jih morate poslušati. Mnogo takih besed, ki so izraz ljudske nevednosti, bi morali poslušati, če bi živeli med to priprosto maso.

Čul sem delavca, ki se je izrazil: "Ali bi ne bilo 'fajn,' če bi Nemci in Avstrijci vse 'grvali' in druge prav pošteno zbili!" In pri tem je mene prav pomenljivo pogledal, češ, kaj mu bom jaz odgovoril. Ker sem izprevidel, da bi pregovarjanje z njim ne pomagalo dosti, ker bi me sploh ne razumel, sem se raje odstranil od njega, pa naj sanja o "miru božjem pod kajzerjevem vorstvom." Te vrste ljudje vidijo vsak, najmanjši madež v tej deželi za velikanski državni in družabni greh, pri tem pa prav nič ne pomislijo na korupcije v Avstriji, tu živijo, kakor se ljudem spodobi, tam so živeli, kot mali, ponižni sužnji; ako bi prišli že k pameti, bi jih bilo sram njihove lastne osebe, ki se je obnašala še kot pravi "zelenjak" ob prihodu v Ameriko. Sedaj, ko so se taki ljudje nekoliko "amerikanizirali," ko imajo za seboj že nekoliko izkušenj, sedaj bi bil

že skrajni čas, da izbičijo iz svojih trdih buč še tiste sledove "zelenjastva," tisto ljubezen za oficejno habsburško Avstrijo, pod katero se niso niti zavedali, da so ljudje, nego čisto navadni podložniki avstrijskega cesarja, kar so v resnici tudi bili. Zakaj vraga taki ljudje prihajajo v Ameriko, če je pa Avstrija tako "all right?" Zakaj se niste vrnili takoj prvi dan vašega prihoda v Ameriko nazaj v blaženo Avstrijo, ko ste videli, da se da v Avstriji živeti vse lepše? Kajne, tam vas ni nihče preziral; gosposka po avstrijskih "kancelijah" je obdevala z vami prav po "bratsko" in državni in drugi uradniki so vas ogovarjali prijateljsko, ker so vas smatrali sebi enako vredne ljudi (!). Ali ni bilo tako? Ameriški "škerici" pa vas gledajo čez ramo in vas zaničujejo in občujejo z vami, kot z manj vrednimi ljudmi. Ti veš, in vsakdo lahko ve, kdor ima kolikaj izkušenj iz stare domovine, da je ravno narobe. Tu se z ljudstvom postopa naravnost vidljivo po vseh uradih. Seveda, če je človek "neumen kot noč," se mu ne bo nihče klanjal, razven morda kdo v norišnici. Ljudje, ki so v ledi bede pribežali iz Avstrije in prišli v to deželo, da si izboljšajo življensko eksistenco, kar se jim je tudi posrečilo, kajti v nasprotnem slučaju bi gotovo že odpotovali v kraj, od koder so prišli, pa še kljub temu blagrujejo državo, ki je prizadejala ljudstvu toliko gorja, a Ameriko, ki jih je sprejela v svoje zavetje, pa zapostavljajo in jo nekako prezirajo, ne zaslužijo drugega, kot da se jih pošlje v norišnico in če tam zdravniški spoznajo, da so možgani takih ljudi neozdravljivi, naj se jih za dobo vojne internira, po vojni pa naj se jih pošlje nazaj v deželo kjer so bili rojeni. Taki ljudje naj nikar ne mislijo, da jih bodo domači sprejeli z odprtimi rokami, ko bodo izvedeli, da so se v Ameriki potovali za Avstrijo. Rojčkom v domovini bodo dobrodošli le tisti ameriški Slovenci, ki so jim za časa bivanja v tej deželi pomagali voditi boj za osvoboditev slovenskega naroda izpod avstrijske nemške avtokracije. Avstrijskante pa bodo smatrali za skebe in narodnem gibanju in ta pečet jih bo spremljal skozi vse njihovo življenje; in avstrijskante niso nič drugega, kot čisto navadni skebje, ki so se udinjali morda nevede, ker so duševno silno omejeni, v službo avtokracije. Nihče ne trdi, da je Amerika ideal v vseh ozirih; tudi tu so se in se še dogajajo nerednosti in pomajskljivosti, ki jih je pa vlada tekom sedanje vojne že procej iztrebila. Ampak pozabiti ne smemo, da so vsi ameriški uradniki izvoljeni od ljudstva in so mu za svoje delovanje tudi odgovorni. Od ljudstva pa je odvisno, kakše moče hoče poslati v razne urade. Če izvolijo ljudi, ki jim je v prvi vrsti mar njihova osebna korist, je to krivda ljudstva, oziroma volilcev, ker niso znali misliti takrat, ko so podčrtali glasovnice. Kadar bodo ljudje politično zreli, da bodo znali ločiti dobro od slabega, tedaj izginejo tudi take reči. Ljudje, ki so "narejeni" po enakem kopitu, kot naši avstrijskante, so glavna podlaga korupcije v političnem življenju.

Kake ugodnosti pa so imeli naši avstrijskante v avstrijski armadi? Ali so vas božali in sploštopostopali z vami kot ljudmi? Toliko pozabljivi menda vendar niste, da ne bi vedeli, da ste bili predmet največjemu zaničevanju od strani častnikov, podčastnikov in "frajtarjev," da ste imeli samo 6 do 8 krajecev na dan plače. Ako bi ti ljudje čitali naše napredne liste nekoliko pazljiveje, brez strasti in sovraštva, pa bi

kmalo spoznali, da Amerika ni napovedala vojne Avstriji zato, da uniči avstrijske narode, nego da jih osvobodí, da jim da priliko živeti tisto svobodo, ki kot ljudem pripada. To vedo čehi, ne samo v Ameriki nego tudi v Avstriji, to vedo vsi napredni Slovenci v Ameriki in tudi velik del našega naroda v stari domovini; čitali smo poročila, da so Slovenci in Čehi pri demonstracijah, ki so se vršile v Pragi, ljubljani in drugih slovenskih mestih, kričali: "Živijo Wilson, živele entente!" Zakaj so množice imenovali "Wilsonovo ime"? Zato, ker vedo, da je od ameriške in zavezniške zmage odvisna usoda habsburške monarhije in osvoboditev slovenskih in drugih narodov izpod avstrijske in nemške tiranije. Seveda, naši avstrijskante ne vedo tega; zanje bi bila najboljša šola, če bi jih mogli poslati v Avstrijo sedaj vsaj za mesec dni, in potem se bi jim dala prilika, da se zopet povrnejo v Ameriko in jaz sem prepričan, da bi postali aktivni borci proti avtokraciji centralnih sil. Spoznali bi, da Amerika ni napovedala vojne avstrijskemu ljudstvu, ali izseljencem avstrijskih narodov v Ameriki, nego dunajski avtokraciji Avstriji, ki je pošlušna dekla kajzerjeve ruske militaristične mašine. Ako v tej vojni vzame vrh Viljem, Karle, Hindenburg, Ludendorff, sistem tajne diplomacije in druge stebre avtokracije, naj vam nikar ne bo žal zanje, kajti ljudstvo ne bo z njimi prav nič izgubilo, pač pa si bo pridobilo več pravice, ki si jih sedaj laste vladarji po milosti božji, ki smatrajo ljudstvo za svojo lastnino, s katerim lahko počno kar hočejo. Prav lahko bomo živeli brez njih in tedaj šele bo prišlo drugačno življenje tudi v naši stari domovini.

Dobe se med nami tudi ljudje, ki vidijo odrešenje delavstva edino le v Nemčiji; ti ljudje so udarjeni s pravo duševno slepoto. Kdor do danes še ni spoznal kako je nemško delavstvo izdalo ruski proletarijat in pomagalo kajzerju uničiti sardove ruske revolucije, ta je slep in gluhi in mu je brezupno odgovarjati na njegove puhle fraze.

Ko sem bil še v stari domovini, so nam vedno dopovedovali, da so Nemci najkulturnejši narod na svetu, da so ekonomske razmere nemškega delavstva najboljše v vsej Evropi, da, na vsem svetu; vse se je vrtilo po znanem geslu: "Deutsch über alles". To je bila dobro premisljena propaganda vsenemstva in načrte za tako propagando so delali militaristi v Berlinu, ker so se že pred leti pripravljali na to vojno, kajti že pred leti so sanjali, da je Nemčija poklicana za vladarico sveta. Kot nekoč Napoleon, sanjajo danes Nemci o silnem nemškem cesarstvu, ki bo obvladalo ves svet. Napoleon je bil za Slovence toliko boljši, da je dal našemu narodu takoj neka pravice, ustanovil slovenski list in poskušal deželo gospodarsko povzdigniti. Pod Napoleonovo vlado so postali Slovenci ravnopravni in ako bi slovenske pokrajine ostale pod njegovo vlado dalj časa, bi slovenske dežele izgledale danes drugače, kot v resnici izgledajo in narod bi stal na visoki stopinji kulture. Tako pa so dobile naše dežele nazaj nemški fevdalni knezi, ki so odrekli ljudstvu vsake pravice; ljudje so jim bili dobri le za tlako, vojake in za dajanje desetine. Ta čut, čut gospodarjev nad drugimi narodi je ostal nemškemu fevdalcem, avtokratom in militaristom do danes.

Res je, da se je Nemčija razvijala kot industrialna država zelo hitro in razume se, da je bilo tudi precej dela in boljši zaslužek, ko pa v industrijsko slabo razviti državi. Nemčiji je ravno njena razvita industrija pomagala, da se je pripravljala na vojno že večje število let, ker so hoteli s pomočjo vojne gospodarsko in politično uničiti druge konkurenčne države. Toda delavstvo v Angliji je bilo boljše plačano, kot pa delavstvo v Nemčiji. Tudi francosko ljudstvo ni bilo na slabšem od nemškega; ameriškega menda ni vredno omenjati, kajti vsakdo lahko ve, da so življenske razmere ameriškega delavstva najboljše na svetu.

Nemčija išče vire za razvijanje svoje industrije, zato je treba okupirati kraje, ki so bogati rudnin, iskati odprta pota na morje in napravljati razne države s pomočjo vojne sile odvisne od Nem-

čije. Ta taktika se je Nemčiji spredaj posrečila z Rusijo, katero je razelila v večje število "neodvisnih" držav, v resnici so pa le nemške province pod vlado nemških vojaških diktatorjev. Kakšen bo izid te borbe, je danes še težko priseti. Toda eno je gotovo: dokler ne bo poražena avtokracija, toliko časa ne bo svetovnega miru in govorice o osvobojenju proletarijata so prazne fraze vsedelej, dokler bodo ruski militaristi odločali o usodi več kot polovice Evrope.

Rusko delavstvo je poskušalo pridobiti nemške vojake, bivše delavce na svojo stran; ravno to so poskušali tudi Fini; kaj so oprali? Nič, kajti nemški generali že dobili zanesljive čete, ki so ljujo na ruske in finske delavce, a delavci v Nemčiji in njihovi zastopniki v državnem zboru molče, razven če se tu in tam čuje od njih kak slaboten protest; manjšinski socialisti pa nimajo tiste moči, da bi mogli napraviti dovolj močan moralen pritisk na nemške vladne kroge za spreminitev nemške militaristične osvajevalne politike. Nemški proletarijat, zastopan v večinski stranki, pomaga danes pruskemu junkerstvu zaslužiti delavstvo drugih dežel; to je fakt, ki se ga ne da več utajiti. Te ljudi menda danes ne morete več imenovati "začelniki nemškega delavstva"; zavedni so že, in sicer junkersko zavedni, "Barbarski" ruski mušiki in delavci v uniformah so ponujali spravo miru, ne kajzerju, nego nemškemu ljudstvu. Ali se je to nemško ljudstvo odzvalo? Ljudstvo ne, ampak kajzerjeva tajna diplomacija je prišla in se pogajala z Rusi. Ko bi nemški proletarijat posnemal vzgled ruskega ljudstva in poslal svojega kajzerja magari v Sibirijo, bi bil danes mir in sicer demokratičen mir. Rusija kot Nemčija bi bili prijateljski državni in potem bi se lahko reklo, da je vojno končal zavedni mednarodni proletarijat. Toda nemško delavstvo ni razumelo svoje zgodovinske naloge ter gre še dalje v boj čez drn in strn za junkerje in kajzerja. Pojdite k vragu s tako zavednostjo nemškega delavstva.

Uredništvu pa priporočam, naj našim avstrijskantom označi s kakim najbolj velikimi črkami in le z nekoliko besedami, (kajti ti ljudje se nečesto trudijo, da bi čitali dalečša poročila ali kake članke) razliko med Avstrijo, kot državo in njenimi narodi, ter razliko med oficejno Nemčijo in nemškim ljudstvom, ki kljub ljubezni do kajzerja silno trpi vsled vojne in je skoro že popolnoma izčrpano. Ker so avstrijskante, kar se tiče razuma, slabši od solarkeov, naj bi se uvedli v liste zanje takile stavke, katere bi se morali učiti na pamet: "Avstrijska vlada s Karlom na čelu in avstrijski narodi eno in isto; prvi so zato, da v kaznujejo, drugi pa morajo brez pogojno ubogati." — "Avstrijskega jezika ni; če kdo trdi v Avstriji, da je slovenski jezik avstrijski, ga zapro valed veleizdajca, kajti avstrijski uradni jezik je nemški." — Razlika med oficejno Avstrijo in slovenskim narodom v domovini je toliko, kot med oboestrnim roparjem in mirnim poštenim potnikom." — "Razlika med nemškim in ruskim proletarijatom je taka, kot med zahajčim in vzhajajočim solncem." — "Boj demokracije z avtokracijo si lahko predstavljamo na način, kot da jutranja zarja razljuje nočno meglo." Take in podobne izraze bi morali priobčevati na prvi strani in jaz sem prepričan, da bi jih veliko pričelo misliti, ki so danes še največji nazadnjaki, prepričani s starokrajsko avstrijskantsko vzgojo.

J. Niek.

VLADA BO DIRIGIRALA NAJEMANJE DELAVCEV.

Washington, D. C. — (Odsle) bo vlada najela vse delavce, ki jih potrebujejo v vojni industriji. Po potrebi bodo zvezne poreklovalnice najemale delavce. Odbredba stopi v veljavo s petnajstim julijem.

IZ CAMP GRANTA ODIDE 1.081 MOŽ V FLORIDO.

Camp Grant, Ill. — 1.081 moških so dospeli pred kratkim v Camp Grant, oddaje v Camp Joseph E. Johnston, Jacksonville, Fla. Petdeset novincev pade v Camp Meigs, Washington, D. C. 2.50 moških bo odposlanih v Camp Custer.

